

Andreja Bubić**Darko Hren**

Odsjek za pedagogiju

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Stručni rad

UDK: 371.136:378.4(497.5 Split)

Primljeno: 25. 11. 2011.

GLAS NASTAVNIKA O GLASU STUDENATA: PRIHVAĆENOST I KORIŠTENJE STUDENTSKIH PROCJENA O UČINKOVITOSTI NASTAVNIKA NA SVEUČILIŠTU U SPLITU

Sažetak

Centar za unaprjeđenje kvalitete Sveučilišta u Splitu organizirao je istraživanje u kojemu su nastavnici pojedinih sastavnica Sveučilišta popunjavali online-upitnik i pružili osobni osvrt na dosadašnje iskustvo sa studentskom evaluacijom nastave. Nastavnici su u upitniku odgovarali na tri skupine pitanja: pitanja o studentima, kvaliteti nastavnika te kvaliteti same nastave. Od ukupno 1833 nastavnika Sveučilišta, upitnik je ispunilo njih 402, odn. 22%. Dobiveni rezultati pokazuju kako nastavnici većinu pitanja unutar studentskih anketa smatraju korisnima, a polovica njih navodi da dobivene povratne informacije zaista utječu na ponašanje nastavnika. Od nastavnika koji prepoznaju utjecaj ankete, njih 76% navodi da je on pozitivan, najčešće u smislu da se studentski odgovori koriste u svrhu poboljšanja kvalitete nastave, dok ih 14% smatra da je taj utjecaj negativan, najčešće u smislu smanjivanja kriterija. Međutim, treba spomenuti i kako ukupno 18% nastavnika smatra ankete neinformativnima. Općenito, dobiveni rezultati su u skladu s dosadašnjim svjetskim iskustvima vezanim uz korištenje ove metode procjene učinkovitosti nastavnika te ukazuju na potrebu za povećanjem znanja i svijesti o ovoj metodi kao i eventualnoj reviziji i poboljšanju same ankete u budućnosti.

Ključne riječi: anketa, evaluacija, nastava, nastavnici, studenti, studentske procjene, Sveučilište u Splitu, učinkovitosti nastavnika

Uvod

Koristeći već uobičajenu, a pomalo i potrošenu sintagmu *društvo znanja*, prepoznamo kako su nas društvene promjene posljednjih nekoliko desetljeća dovele do onoga o čemu je američki sociolog Daniel Bell pisao 1973. godine u knjizi *The*

Comming of Post-Industrial Society. U tom djelu on predviđa stvaranje društva u kojemu će, umjesto resursa i proizvoda, osnova ekonomije biti informacija. Nešto manje od četrdeset godina poslije, svjedočimo upravo takvom društvu. Znanje je alat te predstavlja gospodarski proizvod, a u sektoru gospodarstva barata se pojmovima poput *intelektualni kapital*. U takvom društvenom prostoru obrazovne institucije, a posebice one zadužene za visoko i cjeloživotno obrazovanje, predstavljaju temelj na kojemu počivaju ključni stupovi društva.

Iako se može pretpostaviti da je važnost obrazovanja danas općenito priznata u svim slojevima društva, suglasnost o kvaliteti organizacije obrazovnog sustava zasigurno je znatno manja. Taj nedostatak konsenzusa danas se objašnjava na različite načine te se istovremeno nude brojni prijedlozi na temelju kojih bi se obrazovanje moglo dodatno poboljšati. Problem je, međutim, kako u obilju prijedloga odabrati one koji zaista mogu biti od koristi prilikom reformiranja sustava obrazovanja, naročito stoga što je teško odrediti što je to „kvaliteta“, odnosno kakav bi kvalitetan obrazovni sustav uopće trebao biti.

Ukoliko se usmjerimo na samo jedan element kojeg bi prilikom procjene kvalitete zasigurno trebalo uzeti u obzir, a to je kvaliteta izvedbe već osmišljenih i akreditiranih studijskih programa, na samom početku potrebno je postaviti pitanje kvalitete izvođenja nastave unutar svakog kolegija i učinkovitosti svakog pojedinog nastavnika. Radi se o pitanju s kojim se svaka institucija visokog obrazovanja redovito susreće te se naizgled može činiti da se na njega lako može pronaći odgovor. Međutim, dosadašnja iskustva u Hrvatskoj i svijetu govore suprotno. Naime, u svijetu se trenutno koristi dvanaest različitih strategija mjerenja učinkovitosti nastavnika, od kojih svaka ima svoje prednosti i nedostatke (Berk, 2005). U nekim institucijama one se koriste istovremeno kao komplementarni izvori informacija, dok se u drugima koristi tek nekolicina ili samo jedna od strategija. Pritom su najčešće korištene strategije studentske procjene nastavnikove izvedbe (ili, skraćeno, *studentske ankete*), procjene kolega, samoprocjene nastavnika te snimanje i kasnije gledanje nastave. U situacijama kad se koristi samo jedna strategija ili izvor informacija, najčešće biranu strategiju predstavljaju upravo studentske ankete (Berk, 2005).

Studentske ankete predstavljaju jednu od vrlo starih, i danas najprihvaćenijih metoda koja se na američkim fakultetima počela provoditi već početkom prošlog stoljeća i koja je u posljednjih 40 godina postala dominantan oblik mjerenja učinkovitosti nastavnika (Wachtel, 1998; Seldin, 1999; Berk, 2005). Međutim, unatoč njezinoj rasprostranjenosti, oko te metode vezuju se i brojne kontroverze. Među nastavnicima, kao i među istraživačima i administracijom, često su se postavljala pitanja vezana uz pouzdanost, valjanost i iskoristivost ove metode u obrazovnom okruženju (Kulik, 2001; Theall i Franklin, 2001; Aleamoni, 1999; Murray, 2005). Usto, postavljala su se

i pitanja kako nenastavni činitelji poput ekspresivnosti i gestikuliranja nastavnika ili ocjene koju sami studenti očekuju na kolegiju djeluju na smjer i veličinu studentskih procjena (Wachtel, 1998; Aleamoni, 1999; Naftulin i sur., 1973; Ambady i Rosenthal, 1992; Rodin i Rodin, 1972). Ipak, unatoč ovim kritikama, rezultati većine istraživanja ukazuju na zaključak da studentske procjene učinkovitosti nastavnika predstavljaju dovoljno valjanu i primjenjivu metodu (Aleamoni, 1999; Murray, 2005; Kulik, 2001; Berk, 2005). Općenito se pokazalo da one imaju zadovoljavajuću pouzdanost, koja se pokazuje u relativno visokom stupnju suglasnosti ocjena različitih studenata, kao i zadovoljavajuću valjanost koja je vidljiva u povezanosti ove i drugih mjera procjena kvaliteta nastavnika (Aleamoni, 1999; Berk, 2005). S obzirom na to, ne čudi njihova visoka zastupljenost na fakultetima diljem svijeta.

Rezultati studentskih procjena najčešće se koriste *formativno* ili u svrhu poboljšanja nastavnikove izvedbe, iako se u manjoj mjeri koriste i *sumativno* u svrhu formalnog ocjenjivanja nastavnika i odlučivanja o njihovu napretku ili plaći ili odlučivanja o programu i organizaciji institucije koja ih provodi (Berk, 2005; Cohen, 1980). Kako bi se izbjegla zlouporaba prikupljenih podataka, važno je prije samog korištenja rezultata studentskih procjena educirati sve osobe koje ih koriste te pružiti stručnu potporu nastavnicima u osmišljavanju promjena i poboljšanja svoje nastave na temelju dobivenih komentara i prijedloga (Theall i Franklin, 2001; Fenwick, 2001).

Na Sveučilištu u Splitu, od zimskog semestra 2008. godine na svim sastavnicama redovito se provodi anketa kojom studenti daju povratne informacije o nastavnicima i nekim aspektima kolegija i nastave koje su im ti nastavnici održali u tom semestru. Anketa je sastavljena u okviru redovitog djelovanja Centra za unaprjeđenje kvalitete Sveučilišta u Splitu. Prije uvođenja ankete na sve sastavnice Sveučilišta, na Filozofskom fakultetu u Splitu provedena je probna anketa, koja je kasnije skraćena kako ne bi pretjerano opteretila studente i time negativno djelovala na njihovu motivaciju te doručena tako da bude primjenjiva na sve sastavnice. Anketa se sastoji od tri skupine pitanja: pitanja o studentima (spol studenta, samoprocjena nazočnosti na nastavi, očekivana ocjena iz kolegija), pitanja o kvaliteti nastavnika (jasnoća izlaganja sadržaja i programa predmeta te kriterija ocjenjivanja, pripremljenost za nastavu, jasnoća i razumljivost izlaganja nastavnih sadržaja, omogućavanje stjecanja predviđenih vještina i kompetencija, redovitost i vremenska točnost održavanja nastave i konzultacija, primjerenost načina provjere znanja, ponašanje u komunikaciji sa studentima) te pitanja važna za procjenu kvalitete nastave (usklađenost nastavnog opterećenja i ECTS-bodova, usklađenost različitih oblika nastave, razumljivost i dostupnost nastavnih materijala).

Ispunjene ankete očitavaju se optičkim čitačem u prostorijama Centra za unaprjeđenje kvalitete, a prikupljeni podaci se potom obrađuju uz pomoć računalnog

sustava EvaSys. Svaki nastavnik elektroničkom poštom dobiva na uvid svoje rezultate, a voditelji odbora za kvalitetu i dekani sastavnica dobivaju na uvid rezultate svih nastavnika.

Svrha studentske ankete prvenstveno je formativna, tj. zamišljena je kao pomoć nastavniku u dobivanju objektivnije povratne informacije na temelju koje može unaprijediti svoj rad. No, ubrzo nakon uvođenja ankete na sastancima sveučilišnog Centra za unaprjeđenje kvalitete, voditeljice i voditelji odbora pojedinih sastavnica počeli su izvještavati o različitim i kontradiktornim glasovima kojima su nastavnici njihovih sastavnica komentirali studentsku anketu. Uz različita mišljenja o svrhovitosti ankete, najčešći prigovor bio je nedostatak povratnih informacija o njezinoj učinkovitosti. Naime, svaka rasprava o tome kako procjene studenata djeluju na unaprjeđenje kvalitete bila je ispunjena osobnim dojmovima i spekulacijama. Kako bi se rasprava o djelotvornosti ankete i potrebama za njezinom izmjenom izvela iz konteksta kuloarskih razgovora, vijeće Centra za unaprjeđenje kvalitete donijelo je odluku o provedbi istraživanja kojim bi se same nastavnike pitalo o tome koliko im koriste dobiveni rezultati te prikupile njihove primjedbe i prijedlozi povezani s anketom.

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je od nastavnika pojedinih sastavnica Sveučilišta u Splitu prikupiti informacije o načinu korištenja rezultata studentske ankete o kvaliteti nastave koja se na Sveučilištu koristi od 2008. godine. Usto, od nastavnika su se tražile povratne informacije o korisnosti pojedinih pitanja unutar ankete, odnosno odgovora koje studenti na njih daju, kao i prijedlozi za njezino poboljšanje.

Metode istraživanja

Od voditelja Odbora za unaprjeđenje kvalitete svake sastavnice Sveučilišta u Splitu, svi nastavnici (n=1833, prema podacima o nastavnom opterećenju za 2011.) Sveučilišta dobili su elektroničkom poštom web-adresu na kojoj su mogli ispuniti upitnik s ciljem pružanja osobnog osvrta na dosadašnje iskustvo sa studentskom evaluacijom nastave. Upitnik je bio dostupan na Internetu od sredine lipnja do kraja rujna 2011. godine.

U prvom dijelu upitnika od nastavnika se tražilo da korištenjem skale od tri stupnja (nikako mi ne koristi/djelomice mi koristi/izuzetno mi koristi) procijene stupanj korisnosti povratnih informacija koje dobivaju putem studentskih odgovora na pojedina pitanja. Na taj način htjelo se prikupiti informacije o važnosti i iskoristivosti povratnih informacija vezanih uz pojedina pitanja kako bi se u budućnosti anketa mogla eventualno modificirati i poboljšati njezina iskoristivost.

U drugom dijelu upitnika nastavnici su imali priliku izraziti svoja mišljenja, iskustva i dojmove o utjecaju studentske ankete na nastavnike, odnosno svoju percepciju

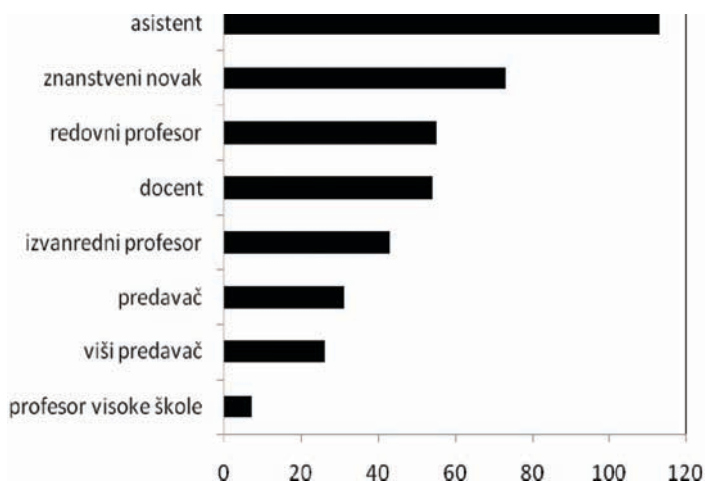
stupnja u kojem nastavnici na temelju povratnih informacija iz ankete zaista mijenjaju svoj način rada. U ovom dijelu ankete nastavnicima je ponuđen prostor u kojemu su mogli vlastitim riječima izložiti svoje mišljenje. Analiza prikupljenih podataka u tom dijelu uključivala je inicijalno čitanje odgovora, nakon čega su formirane kategorije prema kojima su odgovori kodirani te je određena učestalost pojavljivanja pojedinih odgovora.

U završnom dijelu ankete nastavnicima je ponuđena i mogućnost da sami predlože dodatna pitanja kojima bi se anketa mogla doraditi ili poboljšati, a za koja smatraju da bi im mogla pružiti kvalitetnu povratnu informaciju o nastavi koju održavaju. Za analizu odgovora tog dijela ankete primijenjen je tzv. *opći induktivni pristup* (Thomas, 2003). Naposljetku, nastavnici su odgovorili i na pitanja o tome bi li rezultati ankete trebali biti javno dostupni te bi li ih se trebalo koristiti za izbor najboljih nastavnika.

Rezultati

Uzorak i stope odgovaranja

Od ukupno 1833 nastavnika, koliko je prema podacima o nastavnom opterećenju za 2011. godinu angažirano na Sveučilištu, upitnik je ispunilo 402 nastavnika, odn. 22%. Upitniku su se u najvećem broju odazvali asistenti i znanstveni novaci (186, odn. 46%), zatim docenti i profesori (152, odn. 38%) i, konačno, predavači i profesori visokih škola (64, odn. 16%). Detaljna zastupljenost nastavnika prema zvanjima prikazana je na *Slici 1*.



Slika 1. Zastupljenost zvanja nastavnika koji su se odazvali online istraživanju iskustava sa studentskom anketom Sveučilišta u Splitu.

Odziv nastavnika razlikovao se od sastavnice do sastavnice (*Tablica 1.*).

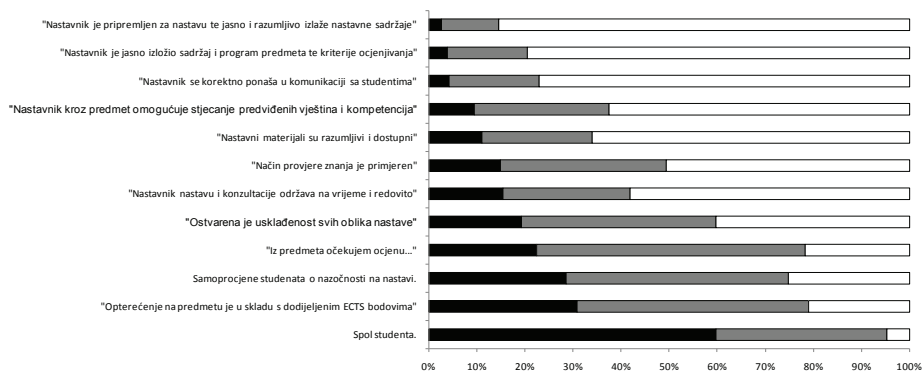
Tablica 1. Raspodjela nastavnika koji su ispunili online upitnik prema sastavnicama na kojima su zaposleni ili gdje drže većinu nastave.

Sastavnica	N	(%)
Medicinski fakultet	64	(15,9)
Filozofski fakultet	48	(11,9)
Stručni studiji	48	(11,9)
Ekonomski fakultet	45	(11,2)
FESB	44	(10,9)
PMF	43	(10,7)
Kemijsko-tehnološki fakultet	28	(7,0)
Pravni fakultet	26	(6,5)
Studiji mora	23	(5,7)
Pomorski fakultet	21	(5,2)
Kineziološki fakultet	10	(2,5)
Katolički bogoslovni fakultet	1	(0,2)
Forenzika	1	(0,2)
Umjetnička akademija	0	(0)
Građevinsko-arhitektonski fakultet	0	(0)
Mediterranska poljoprivreda	0	(0)
Ukupno	402	(100)

Procjene korisnosti pojedinih pitanja ankete

Upitnikom se od nastavnika tražilo da procijene u kojoj su im mjeri korisne povratne informacije koje dobivaju putem studentskih odgovora na pojedina pitanja ankete. Pritom su im bili ponuđeni odgovori na ljestvici od tri stupnja: „ta mi informacija nikako ne koristi“, „ta mi informacija donekle koristi“ i „ta mi informacija izuzetno koristi“. Zastupljenost pojedinih odgovora nastavnika o korisnosti pitanja ankete prikazana je u postotcima na *Slici 2.*

Dodatno smo usporedili procjene korisnosti pojedinačnih pitanja u anketi koje su dali nastavnici u različitim zvanjima. Dobiveni rezultati pokazali su kako niti u jednom pitanju nije bilo statistički značajne razlike u zastupljenosti odgovora ovisno o zvanjima nastavnika s iznimkom pitanja „*Ostvareno opterećenje je u skladu s dodijeljenim ECTS bodovima*“ gdje su novaci i asistenti češće od ostalih nastavnika odgovarali s „*nikako mi ne koristi*“ (35% vs. 25%, $p=0.014$, χ^2 -test).



Slika 2. Relativna zastupljenost odgovora nastavnika o korisnosti pitanja studentske ankete. (Legenda: crno – nikako mi ne koristi; sivo – djelomice mi koristi; bijelo – izuzetno mi koristi.)

Mišljenja nastavnika o utjecaju ankete

Drugi dio upitnika odnosio se na mišljenja, iskustva i dojmove nastavnika o tome koliko studentska anketa utječe na nastavnike da mijenjaju svoj način rada. Na ovo pitanje odgovorilo je 269 (67%) nastavnika. Nakon inicijalnog čitanja odgovora formirano je pet kategorija prema kojima su odgovori kodirani te je određena učestalost pojavljivanja pojedinih odgovora. Potrebno je upozoriti da, s obzirom na prirodu odgovora i analize, sve odgovore nije bilo moguće kategorizirati po svim kriterijima: neki su nastavnici u svojim odgovorima opisivali utjecaj koji anketa ima na njih, dok su drugi opisivali svoja opažanja tuđih ponašanja, a međusobno su se razlikovali i u iscrpnosti svojih odgovora.

Većina nastavnika koji su odgovorili na ovo pitanje u odgovoru je dala svoje mišljenje o tome imaju li rezultati ankete utjecaja na nastavnike. Približno pola nastavnika koji su odgovorili na to pitanje smatralo je da ima, jedna petina da nema, dok su se ostali odgovori bavili tim pitanjem, ali se nisu jasno izrazili o utjecaju (Tablica 2.). Dio nastavnika koji su pružili svoje mišljenje o utjecaju ankete, osvrnula se na to kako ona utječe na nastavnike. Tri četvrtine onih čiji su odgovori mogli biti kategorizirani prema ovom kriteriju odgovorilo je kako smatra da anketa utječe pozitivno (Tablica 2.).

Iz dijela odgovora također je bilo moguće identificirati na koga nastavnici misle kad pišu o utjecaju ankete. Tako je približno trećina nastavnika u tom kontekstu pisala o sebi, petina o drugima, a polovica odgovora odnosila se na nastavnike općenito (Tablica 2.).

Tablica 2. Kategorizacija i frekvencije odgovora nastavnika prema tome jesu li i kako u svojim odgovorima dotakli pitanja: Utječe li anketa na nastavnike?, Kako rezultati ankete utječu na nastavnike? te Na koga utječu rezultati ankete?

Pitanja i kategorije odgovora		N	%
Utječe li anketa na nastavnike?	utječe	133	49,8
	ne utječe	48	18,0
	nejasno/ne znam/ostalo	86	32,2
	ukupno	267	100,0
Kako rezultati ankete utječu na nastavnike?	pozitivno	103	76,3
	negativno	19	14,1
	ostalo	13	9,6
	ukupno	135	100,0
Na koga utječu rezultati ankete?	na mene	47	29,2
	na druge	34	21,1
	na sve/općenito	80	49,7
	ukupno	161	100,0

Nadalje, neki odgovori nastavnika sadržavali su i detaljnije informacije o tome na koji način rezultati ankete utječu, odnosno zašto ne utječu na nastavnike (*Tablica 3.*).

Tablica 3. Kategorizacija i frekvencije odgovora nastavnika prema tome jesu li i kako u svom odgovoru dotakli pitanja: Kako anketa utječe na nastavnike?, tj. Zašto ne utječe?

		N	%
Ako utječe, kako utječe?	korekcija/poboljšavanje rada ovisno o odgovoru	76	58,9
	snižavanje kriterija	21	16,3
	ostalo	9	7,0
	prilagodba studentima (nejasno kakva)	8	6,2
	poticaj za samopromišljanje	8	6,2
	porast motivacije za rad	7	5,4
	Ukupno	129	100,0
Ako ne utječe, zašto ne utječe?	nema posljedica/samo formalnost	9	30,0
	nekonstruktivni, neiskreni odgovori	7	23,3
	nemotivacija/arogancija nastavnika	5	16,7
	ostalo	4	13,3
	na mene ne utječe jer već imam odlične ocjene	3	10,0
	loša pitanja/anketa	2	6,7
	Ukupno	30	100,0

Konačno, nastavnici su dali svoja mišljenja o potrebi za javnom objavom rezultata ankete te mogućnosti da se na temelju rezultata biraju najbolji nastavnici. U oba slučaja nije bilo statistički značajne razlike u broju nastavnika koji su bili označili „da“ i „ne“ ($p=0.338$ i $p=0.204$, χ^2 -test, Tablica 4.).

Tablica 4. Odgovori nastavnika o mogućnosti javnog objavljivanja rezultata ankete i biranja najboljih nastavnika na temelju rezultata ankete.

		N	%
Smatrate li da bi rezultati ankete trebali biti javno dostupni (primjerice, svim nastavnicima sastavnice)?	da	130	32,3
	ne	115	28,6
	ne znam	61	15,2
	neodgovoreno	96	23,9
	Ukupno	402	100,0
Smatrate li da bi se rezultati ankete mogli/trebali iskoristiti za izbor najboljih nastavnika?	da	114	28,4
	ne	134	33,3
	ne znam	54	13,4
	neodgovoreno	100	24,9
	Ukupno	402	100,0

Prijedlozi za unapređenje ankete

S obzirom na to da je jedan od ciljeva provedenog istraživanja bio prikupljanje prijedloga za poboljšanje, tj. doradu postojeće ankete, nastavnicima je u tu svrhu postavljeno pitanje: „*Molimo vas, navedite vlastite prijedloge pitanja za doradu ankete. Posebice nas zanimaju pitanja za koja smatrate da bi vam pružila kvalitetnu povratnu informaciju o nastavi koju držite.*“

Od 402 nastavnika koji su ispunili anketu, 186 (46%) ponudilo je odgovor na ovo pitanje. Odgovori ispitanika (primjeri prikazani u *Prilogu 1.*) u prvom koraku podijeljeni su na jedinice značenja koje su podijeljene u kategorije i potkategorije (Thomas, 2003). Pritom je stvoreno sljedećih pet širih kategorije koje su kasnije podijeljene na dublje razine potkategorija prijedloga (*Tablica 5.*)

Tablica 5. Kategorije nastavničkih prijedloga za doradu ankete.

Temeljne kategorije:	Potkategorije:	
Konkretni prijedlozi pitanja	Pitanja o nastavniku:	Zalaganje
		Kompetencija
		Zanimljivost/jasnoća/motiviranje
		Objektivnost ocjenjivanja
		Dostupnost izvan nastave
		Općenita pitanja o nastavniku
	Pitanja o predmetu	Zanimljivost predmeta/sadržaja
		Procjena relevantnosti sadržaja
	Pitanja o studentu	Procjena predznanja
		Informacija o zainteresiranosti
		Informacija o vlastitom zalaganju/ procjena potrebnog vremena rada
		Procjena količine stečenog znanja
		Pitanja o literaturi i materijalima
Važnost slobodnih komentara studenata	Obrazložiti numeričke procjene	
	Davati prijedloge	
	Općenito dati veću važnost komentarima	
Isticanje problema ankete	Problemi neobjektivnog i nasumičnog odgovaranja te ucjenjivanja i vrijeđanja profesora putem ankete	
	Anketa je nepotrebna/općenito ne valja/treba je ukinuti	
	Odvojiti ocjenjivanje nastavnika od ocjenjivanja predmeta	
	Ranije anketirati	
	Pitati samo općenite/subjektivne stvari	
Anketa je dobra/Nemam što dodati		
Ostalo/nejasno/nekategorizirano		

Rasprava

U ovom su istraživanju ispitana iskustva nastavnika splitskog Sveučilišta sa studentskom anketom. Kad su procjenjivali korisnost povratnih informacija dobivenih putem studentskih odgovora na pojedina pitanja nastavnici su najkorisnijima procjenjivali pitanja koja se odnose na njih same i njihov način rada. Preko polovice ispitanika smatralo je sva pitanja o nastavniku izuzetno korisnima, većina ostalih bar djelomice korisnima, a tek manji dio beskorisnima. S druge strane su procjene korisnosti pitanja koja se odnose na studente. Za ta pitanja nastavnici su većinom izjavljivali da im nikako ili samo djelomice koriste. U eventualnoj reviziji ankete vjerojatno bi se bez većih gubitaka mogla izostaviti ta pitanja. Tu je još i pitanje o usklađenosti nastavnog opterećenja i dodijeljenih ECTS-bodova za koje je tek 20% ispitanika izjavilo da im izuzetno koristi. Informacije dobivene ovim pitanjem asistenti i znanstveni novaci značajno su češće procjenjivali beskorisnima što je razumljivo

budući da ti nastavnici nemaju utjecaj na usklađivanje nastavnog opterećenje i broja bodova. Općenito, može se zaključiti da su povratne informacije, a posebno one koje se odnose na same nastavnike i njihov način rada, procijenjene uglavnom pozitivno, tj. korisnima.

Oko polovice nastavnika koji su odabrali odgovoriti na pitanje o utjecaju ankete u svom je odgovoru naznačilo da anketa ima utjecaja, a oni koji su u svojim odgovorima govorili i o smjeru tog utjecaja u tri četvrtine slučajeva smatrali su da je taj utjecaj pozitivan. Većina odgovora koji su komentirali način utjecaja spominjala je korekcije i poboljšanja u radu. Takvi odgovori upućuju na to da anketa u svojoj trenutnoj formi bar djelomice služi svojoj primarnoj svrsi, a to je pružanje uvida nastavnicima o potrebama i mogućnostima poboljšanja njihova rada. Ipak, tu treba spomenuti i odgovore u kojima se govorilo o snižavanju kriterija i prilagođavanju studentskim zahtjevima što je stvarna opasnost, posebice ako se anketa koristi u svrhu nagrađivanja ili kažnjavanja nastavnika ovisno o rezultatima ankete. Upravo zbog kontroverzi i različitih mišljenja koje se vežu uz takve formalnije načine korištenja studentskih procjena, u istraživanju smo nastavnike pitali za mišljenje o javnom objavljivanju svih ili dijela podataka prikupljenih studentskim anketama. U našem uzorku trećina nastavnika bila je za, a trećina protiv javnog objavljivanja rezultata, dok su preostali bili neodlučni ili nisu odgovorili. Takvi rezultati potvrda su osjetljivosti ovog pitanja i trenutnog nedostatka njegova pravog rješenja.

Kad su nudili prijedloge pitanja za doradu ankete, nastavnici su najčešće predlagali pitanja koja se odnose na njihov vlastiti rad što je u skladu s već spomenutim procjenama korisnosti postojećih pitanja. Nadalje, velik broj prijedloga vezanih uz doradu ankete odnosio se na davanje većeg prostora ili važnosti slobodnim komentarima studenata. Ti se prijedlozi čine posebno korisnim i ukazuju na to da nastavnike doista zanima mišljenje studenata, a ne samo ocjena unaprijed osmišljenih kriterija. Nekoliko nastavnika predložilo je da studenti uz brojčanu procjenu za svako pitanje ankete daju i rečenicu-dvije obrazloženja, što nam se čini potencijalno vrlo korisnom idejom.

Prilikom interpretacije dobivenih rezultata treba imati u vidu i stopu odgovaranja nastavnika koja je u ovom istraživanju iznosila 22%. Takva niska stopa odgovaranja s jedne strane je očekivana, s obzirom na to da se radilo o istraživanju putem Interneta s jednim pozivom na ispunjavanje (Ye, 2007). S druge strane, ona može ukazivati i na relativnu nezainteresiranost većine nastavnika za ovu temu, u kojem bi se slučaju mogla dovesti u obzir vanjska valjanost, odnosno „poopćivost“ prikupljenih podataka.

Općenito, na temelju dobivenih rezultata može se steći donekle optimističan zaključak prema kojem većina splitskih nastavnika čita, ozbiljno shvaća i pokušava iskoristiti studentske komentare u planiranju izmjena i poboljšanja svoje buduće prakse. Ima, međutim, i onih s većim ili manjim zadržkama prema ovom obliku

vrednovanja rada nastavnika: u nekim slučajevima radi se izrazitom protivljenju primjeni ove metode, dok se u drugima radi o nešto blažim zadržkama i sumnjama u moguće neželjene kolateralne posljedice njihove primjene. S obzirom na to, osvrnut ćemo se najprije na pitanje smisla korištenja ove ankete, odnosno pokušati navesti razloge zbog kojih se ova anketa uopće koristi.

Osobitosti studentskih procjena učinkovitosti nastavnika

Uzmu li se u obzir svjetska iskustva o ovoj problematici, ne začuđuju problemi s kojima se Sveučilište u Splitu susrelo pri implementaciji studentskih procjena učinkovitosti nastavnika, kao ni dileme splitskih nastavnika vezane uz povratne informacije koje ovim putem dobivaju. Već je spomenuto da studentske procjene predstavljaju danas najčešće korištenu mjeru učinkovitosti nastavnika (Berk, 2005), što se jednim dijelom može pripisati relativnoj jednostavnosti, praktičnosti i niskoj cijeni provođenja te metode. Ona se koristi u više svrha, najčešće upravo kako bi nastavnicima pružila povratne informacije o njihovom radu, kao i prijedloge kako taj rad unaprijediti u budućnosti. Međutim, pitanje je koliko nastavnici zaista imaju povjerenja i ozbiljno shvaćaju ocjene koje unutar studentskih anketa dobivaju, a povezano s tim, i koriste li zaista dobivene povratne informacije.

Neka istraživanja ukazuju na to da stavovi nastavnika prema ovoj mjeri procjene njihova rada mogu biti poprilično negativni i cinični (Franklin i Theall, 1989). Nerijetko se tako mogu čuti kritike kako studentske ankete predstavljaju veliko natjecanje popularnosti među nastavnicima koje sa samim učenjem ima vrlo male veze (Dooris, 1997). Primjerice, Emery (1995; prema Emery i sur., 2003) je na velikom uzorku studenata pokazao kako nastavnici koji na nastavu donose hranu imaju visoke procjene učinkovitosti poučavanja. Također se često može čuti i mišljenje kako studenti zbog svoje nezrelosti, nedostatka iskustva ili osobnih razloga nisu sposobni davati objektivne i konzistentne procjene kvalitete nastave te druga mišljenja o niskoj ili nikakvoj valjanosti i pouzdanosti procjena studenata (Bendig, 1953; Rodin i Rodin, 1972). Međutim, većina istraživanja ipak ukazuje na to da studentske procjene, usprkos nesavršenostima, imaju zadovoljavajuće metrijske karakteristike. Ocjene studenata najčešće su međusobno suglasne te su povezane s drugim indikatorima procjene kvalitete nastavnika, primjerice procjenama stručnjaka, kolega, pa čak i samoprocjenama samih nastavnika (Aleamoni, 1999; Abrami i sur., 1990; Aleamoni i Hexner, 1980; Murray, 2005; za suprotne zaključke vidjeti: Bendig, 1953; Rodin i Rodin, 1972). Važno je naglasiti da ovi zaključci vrijede u slučajevima kada ankete osmišljavaju stručnjaci kvalificirani za izradu ovakvih instrumenata procjene, dok prigodna konstrukcija ankete nekih nestručnih osoba može rezultirati nepouzdanim i potencijalno štetnim učincima (Everly i Aleamoni, 1972; Aleamoni, 1999). Usprkos

tome što većina istraživanja ukazuje na načelnu korisnost studentskih anketa, manje je slaganje oko toga kako na procjene studenata utječu različiti kontekstualni činitelji, tj. oni koji nisu izravno vezani uz kvalitetu nastave. Tako se mogu pronaći indicije koje ukazuju da na studentske procjene utječu veličina studijske grupe (Aleamoni i Hexner, 1980, Shapiro, 1990), godina studija (Aleamoni i Hexner, 1980; Donaldson i sur., 1993), obvezni ili izborni status kolegija (Pohlmann, 1975; Scherr i Scherr, 1990), zvanje nastavnika (Clark i Keller, 1954; Schuckman, 1990) ili ekspresivnost nastavnika (glasnoće, razine gestikulacije) (Williams i Ceci, 1997; Naftulin i sur., 1973; Ambady i Rosenthal, 1992; Jones, 1989). Ipak, oko tih utjecaja još uvijek ne postoji jasno slaganje i javljaju se oprečna mišljenja i istraživački nalazi (Aleamoni, 1999). Veliko nesuglasje vezuje se i uz povezanost uspjeha studenata s procjenama koje daju nastavnicima. Međutim, ukoliko takva povezanost i postoji, teško je jednoznačno odrediti čemu bi se ona mogla pripisati. Naime, dok se s jedne strane dio te povezanosti može pripisati mogućoj simpatiji studenata prema popustljivim nastavnicima (Rodin i Rodin, 1972), s druge se može pretpostaviti i da studenti jednostavno prepoznaju kvalitetu nastavnika od kojih više nauče (Kulik, 2001). Vjerojatno oba činitelja utječu na opaženu povezanost uspjeha studenata i njihovih procjena nastavnika, što se u literaturi naziva učinkom pristranosti zbog popustljivosti (Greenwald i Gillmore, 1997; Huemer, 2007). Dodatni problem s korištenjem studentskih procjena je to što neki nastavnici namjerno snižavaju kriterije čime pokušavaju podilaziti studentima ili izbjegavaju kontroverzne teme koje bi onima suprotnog mišljenja mogle zasmetati i na taj način utjecati na njihove buduće procjene (Huemer, 2007; Haskell, 1997; Williams i Ceci, 1997).

Iako su dosad u opisu načina korištenja i karakteristika studentskih procjena učinkovitosti nastavnika korištena samo svjetska iskustva i međunarodna istraživanja, zanimljivo je da se i među odgovorima nastavnika Sveučilišta u Splitu unutar ovdje provedene ankete mogu iščitati isti dojmovi i dvojbe. Naime, nezanemarivi je broj nastavnika u svojim odgovorima izrazio zabrinutost oko valjanosti, pouzdanosti i objektivnosti dobivenih povratnih informacija, pristranostima studenata pri ocjenjivanju, (ne)mogućnosti uspoređivanja različitih kolegija, kao i negativnih učinaka provođenja ankete među kojima je najčešće spominjano snižavanje opterećenja i kriterija u ocjenjivanju. Međutim, još veći broj nastavnika izrazio se pozitivno o anketi, pri čemu su često navodili kako ankete smatraju valjanima i korisnima za poboljšanje buduće nastave. Ovakvi rezultati dosljedno preslikavaju svjetska iskustva s prihvaćanjem ankete te se može očekivati da će i u budućnosti ova tema izazivati polemike i kontroverze. Ipak, uzmemo li u obzir cjelokupne dokaze, može se zaključiti da danas studentske procjene predstavljaju ne samo najčešće korišten, nego možda i potencijalno najkorisniji izvor podataka o kvaliteti nastavnika (McEachie, 1997).

Ti se podaci mogu koristiti i u formativne i u sumativne svrhe, pod uvjetom da su pitanja anketa stručno osmišljena te da se komplementiraju dodatnim informacijama prikupljenim putem nekog drugog izvora.

Korištenje studentskih procjena učinkovitosti nastavnika

Prihvatimo li postavku prema kojoj studentske procjene mogu dati zadovoljavajuće objektivnu, pouzdanu i valjanu procjenu nastavničke učinkovitosti na temelju koje se mogu osmisliti načini poboljšanja kvalitete nastave, postavlja se pitanje događa li se to zaista i u praksi. Dosadašnja istraživanja povezana s tom temom pokazuju da nastavnici zaista mogu na temelju studentskih odgovora naučiti nešto o svojoj učinkovitosti te je unaprijediti, posebice ukoliko su uz numeričke procjene studenti u ankete unosili i opisne komentare i prijedloge (Cohen, 1980; Kulik, 2001). Nažalost, taj napredak najčešće je relativno skroman, dok u nekim slučajevima može i potpuno izostati (Rotem i Glasman, 1979). To se može objasniti nekolicinom činitelja: nekvalitetnom anketom i povratnim informacijama, nedostatkom vremena za uvježbavanje novih oblika ponašanja i održavanja nastave, kao i nedovoljnim znanjem nastavnika o mogućim promjenama. Ipak, čini se da je nedostatak stručnih povratnih informacija i pomoći u planiranju budućeg poučavanja ključan u slučajevima izostajanja promjena na temelju primljenih povratnih informacija (Marsh i sur., 1975; Overall i Marsh, 1979; Cohen, 1980).

Na temelju rezultata ovog istraživanja ne mogu se dati jasni odgovori o stvarnoj učinkovitosti promjena utemeljenih na studentskih procjenama nastave na Sveučilištu u Splitu, no ipak se može nešto reći o namjerama i ponašanjima nastavnika koji su bili predmet tih procjena. Kao što je ranije opisano, velik broj ispitanih nastavnika koristi dobivene studentske procjene kako bi pokušao poboljšati svoju nastavu ispravljajući elemente rada na koje su studenti bili izrazito kritični ili prilagođavajući se prijedlozima studenata. Pritom te promjene organiziraju i provode sami, pri čemu ne dobivaju nikakvu pomoć ni neposredne povratne informacija o kvaliteti svojih pokušaja. Sami određuju na koje informacije obratiti više pažnje i koje pokušati implementirati, a uz to ocjenjuju da im određena pitanja koja se u anketi trenutno nalaze ne koriste baš previše. S obzirom na to, sljedeće pitanje koje treba postaviti u ovom kontekstu odnosi se na moguća poboljšanja samog sustava primjene ove ankete.

Možemo li bolje?

Kao što pokazuju svjetska iskustva, praksa korištenja studentskih procjena koju nastavnici sada provode vjerojatno bi mogla postati učinkovitija ukoliko bi im se pružila određena potpora, odnosno pomoć u razumijevanju i interpretaciji dobivenih

procjena, kao i u osmišljavanju promjena koje bi mogli napraviti u svrhu poboljšanja nastave. Naime, u praksi se često događa da nastavnici studentske procjene njihove učinkovitosti ne čitaju „pravilno“, odnosno da ne razumiju u potpunosti postupak analize podataka koji bi im pomogao u interpretaciji rezultata. Ponekad nastavnici na komentare studenata, naročito onih koji se odnose na neke njegove osobne ili nenastavne karakteristike, može reagirati jako emocionalno što nepovoljno utječe na interpretaciju ili prihvaćanje dobivenih procjena. Interpretaciju procjena također mogu otežati i rezultati koji sadrže ekstremne ocjene ili komentare, kao i pretjerano raznoliki odgovori na temelju kojih je teško odlučiti što najprije promijeniti. Ukoliko pretpostavimo da nastavnici svoj posao već sada obavljaju najbolje što znaju i mogu, vjerojatno se često događa i to da nastavnici prihvaćaju i žele iskoristiti studentske procjene, ali jednostavno ne znaju kako. Stoga bi stručni oblik pomoći i širenja spektra primjene ankete u sadašnjem trenutku vjerojatno bio najkorisniji. Uz to, bilo bi korisno nastavnicima ponuditi i neke dodatne informacije o samoj anketi i procesu njezinog provođenja te im osvijestiti načine na koje mogu najviše profitirati od studentskih komentara budući da istraživanja ukazuju na pozitivnu povezanost znanja i otvorenosti prema povratnim informacijama studenata (Franklin i Theall, 1989; Wachtel, 1998).

Važno je naglasiti kako u planiranju budućih promjena i prakse korištenja studentskih procjena treba imati u vidu i utjecaj koje one imaju na same studente. Studenti načelno rado popunjavaju ankete i pružaju povratne informacije nastavnicima, no nedostatak informacija o tome kako se te ankete koriste na njih može djelovati negativno, primjerice smanjenjem motivacije ili promjenom stavova prema nastavnicima (Spencer i Schmelkin, 2002). Iako u ovom istraživanju nismo empirijski pristupili ovom pitanju, na temelju svakodnevne komunikacije s vlastitim studentima te informacija koje dobivamo od studentskih predstavnika, znamo da studenti gube motivaciju za ispunjavanjem ankete jer nemaju nikakvih informacija o tome kako se njihovi odgovori koriste. Jedno od rješenja bi bilo javno objavljivanje rezultata ankete ali, kao što smo ranije spomenuli, po tom su pitanju mišljenja podijeljena što potvrđuje kontroverznu prirodu ovog pitanja. Osim neslaganja nastavnika, kao argument protiv tog rješenja treba spomenuti i nedostatak indikatora o metrijskim karakteristikama ankete koja se trenutno koristi, kao i nedostatak komplementarnih informacija o učinkovitosti nastavnika na temelju kojih bi se mogla stvoriti potpunija i kvalitetnija slika o njihovom radu. Međutim, to znači i da zasad ostaje otvoreno pitanje kako povećati motivaciju studenata za iskrenim i zdušnim ispunjavanjem ankete te ih osnažiti u osjećaju da se njihov glas čuje, a istovremeno nastavnike zaštititi od javnog objavljivanja nepotpunih, nezrelih i/ili zlonamjernih povratnih informacija studenata. Drugo, manje kontroverzno i barem privremeno rješenje uključivalo bi povećanje

transparentnosti i pružanje povratnih informacija vezanih uz način provođenja ankete i korištenja povratnih informacija samim studentima, što bi moglo imati pozitivne učinke na njihove stavove i buduće sudjelovanje u ovim anketama. Boljim budućim iskustvima s izlaskom, ali i kvaliteti dobivenih procjena, zasigurno bi pomoglo i sustavno podučavanje studenata o načinu davanja kvalitetne povratne informacije, čime bi se povećala iskoristivost ankete u formativnom, a s vremenom možda i u sumativnom smislu.

Na kraju, promjene i poboljšanja trenutne prakse provođenja studentskih procjena učinkovitosti nastavnika mogu se napraviti i na razini samog Centra za unaprjeđenje kvalitete. Naime, iz svega dosad navedenog može se zaključiti da studentske ankete možda nisu savršene, ali i dalje predstavljaju potencijalno vrlo koristan način procjene kvalitete nastave. U slučaju Sveučilišta u Splitu, one će ostati u primjeni, i nakon određenog vremena primjene trebalo bi razmisliti o mogućim izmjenama koje bi samu anketu mogle poboljšati. To se može napraviti samo detaljnom psihometrijskom analizom dosadašnjih anketa od strane sâmog Centra na koju nastavnici nemaju utjecaja. Nevezano uz tu analizu, prvi korak revizije ankete trebao bi biti i povećanje prostora za slobodne komentare studenata i prijedloge za daljnja poboljšanja nastave. S obzirom na to da je konsenzus oko ostalih prijedloga o unaprjeđenju ankete bio relativno malen, a i da bi neke prijedloge bilo teško implementirati u svim sastavnicama, teško je očekivati da će velik broj drugih sugestija bez detaljne kvantitativne analize uskoro zaživjeti u praksi.

Zaključak

Provedenim istraživanjem po prvi se put pokušalo dobiti sustavne povratne informacije od nastavnika Sveučilišta u Splitu o primljenosti i korištenju studentskih procjena nastavnikove učinkovitosti. Dobiveni rezultati ukazuju na relativno dobro prihvaćanje ovog oblika vrednovanja rada nastavnika, pri čemu ima, dakako, mjesta i za brojne buduće promjene i poboljšanja. Unatoč tome, važno je naglasiti da Sveučilište prije 2008. godine ovakav sustav uopće nije imalo te se, stoga, i sama početna implementacija i uspješna redovita primjena ove metode mogu smatrati (barem malim) uspjehom. U budućnosti će biti važno nastaviti njegovati kulturu primjene i stalnog poboljšavanja ovih, ali i drugih oblika procjene učinkovitosti nastavnika, naročito u formativne svrhe, imajući pritom u vidu da se čudotvorni rezultati teško mogu očekivati bez stručne pomoći i vremena za poboljšanje učinkovitosti. Na kraju, ukoliko se ovaj oblik informacija u budućnosti želi koristiti u nekom formalnijem ili sumativnom obliku, onda bi prije toga trebalo jasnije definirati ciljeve ovog postupka, detaljnije analizirati te eventualno izmijeniti samu anketu i, najvažnije od svega, studentske procjene komplementirati drugim izvorima informacija o učinkovitosti nastavnika.

Literatura

Aleamoni, L.M. (1999) Student rating myths versus research facts from 1924 to 1998, *Journal of Personnel Evaluation in Education*, 13: 153–166.

Aleamoni, L.M., Hexner, P.Z. (1980) A review of the research on student evaluation and a report on the effect of different sets of instructions on student course and instructor evaluation, *Instructional Science*, 9: 67-84.

Ambady, N., Rosenthal, R. (1992) Half a minute: Predicting teacher evaluations from thin slices of nonverbal behavior and physical attractiveness, *Journal of Personality and Social Psychology*, 64: 431–441.

Bell, D. (1973) *The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting*. New York, Basic Books.

Bendig, A.W. (1953) Relation of level of course achievement of students, instructor and course ratings in introductory psychology, *Educational and Psychological Measurement*, 13: 437-488.

Berk, R.A. (2005) Survey of 12 strategies to measure teaching effectiveness, *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 17(1): 48-62.

Clark, K.E., Keller, R.J. (1954) Student ratings of college teaching. U: Eckert, R.A. (Ur.), *A university looks at its program*, Minneapolis, University of Minnesota Press, str. 197-213.

Cohen, P.A. (1980) Effectiveness of student-rating feedback for improving college instruction: A meta-analysis, *Research in Higher Education*, 13: 321–341.

Donaldson, J.F., Flannery, D., Ross-Gordon, J. (1993) A triangulated study comparing adult college students' perceptions of effective teaching with those of traditional students, *Continuing Higher Education Review*, 57(3): 147-165.

Dooris, M.J. (1997) An analysis of the Penn State student rating of teaching effectiveness, Izvještaj prezentiran ispred University Faculty Senate of the Pennsylvania State University. URL: http://www.psu.edu/president/pia/planning_research/reports/srte/1997/analysis.html.

Emery, C.R., Kramer, T.R., Tian, R.G. (2003) Return to academic standards: a critique of student evaluations of teaching effectiveness, *Quality Assurance in Education*, 11(1): 37-46.

Everly, J.C., Aleamoni, L.M. (1972) The rise and fall of the advisor: Students attempt to evaluate their instructors, *Journal of the National Association of Colleges and Teachers of Agriculture*, 16(2): 43-45.

Fenwick, T. (2001) Using student outcomes to evaluate teaching: A cautious exploration, *New Directions for Teaching and Learning*, 88: 63-74.

Franklin, J., Theall, M. (1989) Who reads ratings: Knowledge, attitude, and practice of users of student ratings of instruction. Rad prezentiran na *Annual Meeting of the*

- American Educational Research Association*, San Francisco, SAD, Ožujak.
- Greenwald, A.G., Gillmore, G.M. (1997) Grading leniency is a removable contaminant of student ratings, *American Psychologist*, 52: 1209–1217.
- Haskell, R.E. (1997) Academic freedom, tenure, and student evaluation of faculty: Galloping polls in the 21st century, *Education Policy Analysis Archives*, 5(6). URL: <http://ericae.net/digests/tm9809.htm> (09.12.1998).
- Huemer, M. (2007) Student evaluations: A critical review. URL: <http://home.sprynet.com/~owl1/sef.htm>.
- Jones, J. (1989) Students' ratings of teacher personality and teaching competence, *Higher Education*, 18: 551-558.
- Kulik, J.A. (2001) Student ratings: Validity, utility, and controversy, *New Directions for Institutional Research*, 109: 9-25.
- Marsh, H.W., Fleiner, H., Thomas, C.S. (1975) Validity and usefulness of student evaluations of instructional quality, *Journal of Educational Psychology*, 67: 833-839.
- McKeachie, W.J. (1997) Student ratings: The validity of use, *American Psychologist*, 52: 1218–1225.
- Murray, H.G. (2005) Student evaluation of teaching: Has it made a difference? Rad prezentiran na *Annual Meeting of the Society for Teaching and Learning in Higher Education*, Charlottetown, Kanada, Lipanj.
- Naftulin, D.H., Ware, J.E., Donnelly, F.A. (1973) The Doctor Fox lecture: A paradigm of educational seduction, *Journal of Medical Education*, 48: 630–635.
- Overall, J.U., Marsh, H.W. (1979) Midterm feedback from students: Its relationship to instructional improvement and students' cognitive and affective outcomes, *Journal of Educational Psychology*, 71: 856-865.
- Pohlmann, J.T. (1975) A multivariate analysis of selected class characteristics and student ratings of instruction, *Multivariate Behavioral Research*, 10(1): 81-91.
- Rodin, M., Rodin, B. (1972) Student evaluations of teachers, *Science*, 177, 1164-1166.
- Rotem, A., Glasman, N.S. (1979) On the effectiveness of students' evaluative feedback to university instructors, *Review of Educational Research*, 49: 497-511.
- Scherr, F.C., Scherr, S.S. (1990) Bias in student evaluation of teacher effectiveness, *Journal of Education for Business*, 65(8): 356-358.
- Schuckman, H. (1990) Students' perception of faculty and graduate students as classroom teachers, *Teaching of Psychology*, 17(3): 162-165.
- Seldin, P. (1999) Current practices – good and bad – nationally. U: Seldin, P. i sur. (Ur.), *Changing practices in evaluating teaching: A practical guide to improved faculty performance and promotion/tenure decisions*, Bolton, Anker, str. 1-24.
- Shapiro, E.G. (1990) Effect of instructor and class characteristics on students' class evaluations, *Research in Higher Education*, 3(2): 135-148.

- Spencer, K.J., Schmelkin, L.P. (2002) Student perspectives on teaching and its evaluation. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 27(5): 397-405.
- Theall, M., Franklin, J. (2001) Looking for bias in all the wrong places: A search for truth or a witch hunt in student ratings of instruction? *New Directions for Institutional Research*, 109: 45-56.
- Thomas, D. (2003) A general inductive approach for qualitative analysis. URL: <http://www.health.auckland.ac.nz/hrmas/resources/Inductive2003.pdf> (10.7. 2008.).
- Wachtel, H.K. (1998) Student evaluation of college teaching effectiveness: A brief review. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 23: 199-212.
- Williams, W.M., Ceci, S.J. (1997) How'm I doing? Problems with student ratings of instructors and courses. *Change*, 29(5): 13-23.
- Ye, J. (2007) Overcoming challenges to conducting online surveys. U: Reynolds, R.A., Woods, R., Baker, J.D. (Ur.) *Handbook of research on electronic surveys and measurements*. London, UK, Idea Group Reference. (10.7. 2008.)

Andreja Bubić
Darko Hren

TEACHERS' VOICE ABOUT THE VOICE OF STUDENTS: ACCEPTANCE AND USAGE OF STUDENTS' ASSESSMENTS OF TEACHER EFFECTIVENESS AT THE UNIVERSITY OF SPLIT

Summary

The center for quality assurance of the University of Split organized an online survey in which teachers from all university constituents shared their experiences with student evaluations of teacher effectiveness. Within this survey, the teachers responded to three types of questions: about students, teacher and teaching quality. Out of the 1,833 teachers employed at the university, 402 (22%) responded to the questionnaire. The results that were obtained indicated that half of the teachers considered student evaluations to be informative, among which 76% mention a positive influence of using student commentaries for improving teaching, while 14% consider this influence as negative, as it results in deterioration of teaching standards. In addition, around 18% of teachers considered this practice to be completely uninformative. Overall, the results are in line with international experiences related to the use of student evaluations and they indicate a need for increasing both teachers' and students' knowledge regarding this method of measuring teacher effectiveness and for considering potential changes to the questionnaire currently used for this purpose.

Key words: *evaluation, students, student evaluations of teacher effectiveness, survey, teachers, teaching, University of Split*

Prilog 1.

Pojedinačni primjeri prijedloga nastavnika za načine dorade i poboljšanja ankete u budućnosti. Prikazane izjave izravno su preuzete iz anketa nastavnika koji su ih ponudili kao odgovor na pitanje: „*Molimo vas, navedite vlastite prijedloge pitanja za doradu ankete. Posebice nas zanimaju pitanja za koja smatrate da bi vam pružila kvalitetnu povratnu informaciju o nastavi koju držite.*“

Konkretni prijedlozi nastavnika		
Pitanja o nastavniku	Zalaganje	Smatrate li da se nastavnik dovoljno zalaže u svom radu sa studentima?
		Nastavnik se trudi pojasniti gradivo kroz dodatne primjere i konzultacije.
		Unosi li nastavnik dodatne sadržaje u nastavu?
	Kompetencija	Ocijeniti metodičke i didaktičke sposobnosti nastavnika.
		Ocijenite koliko je nastavnik uopće kompetentan za kolegij(e) koje predaje.
		Koliko ste zadovoljni odnosom prikaza teorije i praktičnih primjera u nastavi?
		Smatrate li ovog nastavnika kompetentnim za izvođenje nastave iz ovog kolegija?
	Zanimljivost/ jasnoća/motiviranje	Izlaže li nastavnik na zanimljiv način?
		Razumljivost izlaganja.
		Nastavnik motivira za sudjelovanje u nastavi i rad van nastave.
		Motivira li vas nastavnik na dodatni angažman u učenju?
		Način predavanja ravnomjerno zaokuplja pažnju i koncentraciju?
	Objektivnost ocjenjivanja	Ocjenjuje li nastavnik objektivno?
	Dostupnost izvan nastave	Ocijeniti dostupnost nastavnika za podršku i pomoć izvan standardizirane nastave i sata konzultacija.
		Koliko je spreman pomoći u rješavanju problema vezanih uz predmet, ali i općenito?
	Općenita pitanja o nastavniku	Opće mišljenje (ocjena) o kvaliteti rada nastavnika.
		Kojom ocjenom, od 1 do 5, bi ocijenili tog profesora, kad uzmu sve njegove kvalitete i mane u obzir, nešto tako.
		Koju biste ocjenu dali nastavniku kada biste ga vi ocjenjivali?
		Bilo bi zanimljivo da profesore ocjenjuju relativno u odnosu jedne na druge, npr., dotični profesor upada među 5%, 10%, 20% najboljih/najgorih.
		Opća kvaliteta nastavnika.

Pitanja o predmetu	Zanimljivost predmeta/sadržaja	Je li zanimljiv predmet koji se predaje?
	Procjena relevantnosti sadržaja	Koliko sadržaj nastavnog programa predmeta držim relevantnim za budući rad u struci?
Pitanja o studentu	Procjena predznanja	Smatrate li da je Vaše predznanje dovoljno za normalno praćenje nastave?
	Informacija o zainteresiranosti	Kakav je bio interes za problematiku koju navedeni kolegij obrađuje?
	Informacija o vlastitom zalaganju/procjena potrebnog vremena rada	Koliko je student vremena utrošio samostalno učeći za pojedini kolegij?
		Što sam student smatra da bi trebalo biti vrijeme uloženo u rad (učenje) kako bi položio ispit?
Procjena količine stečenog znanja	Smatrate li da ste naučili nešto kroz ovaj predmet?	
Pitanja o literaturi i materijalima		Kvaliteta materijala koji priprema nastavnik.
		Koliko su vam razumljivi nastavni materijali?
Važnost slobodnih komentara studenata:		
Obrazložiti numeričke procjene	Komentare bi trebalo tražiti uz specifično pitanje, a ne na kraju, jer su tada često van konteksta.	
	Studenti bi trebali svojim riječima izraziti mišljenje o nekom problemu, odnosno ako daju negativnu ocjenu na neko pitanje trebali bi to obrazložiti.	
Davati prijedloge	U kojem segmentu bi, prema vašem mišljenju, nastavnik trebao uložiti najviše promjena?	
	Sto biste vi promijenili/dodali u sadržaju ili pristupu ovom predmetu?	
Općenito dati veću važnost komentarima	Insistirati na što većem odazivu anketi te što izravnijim komentarima i kritikama (čini mi se da je to posljednja stavka u anketi).	
	Jedino pitanje koje mi je izuzetno korisno u anketi je pisani komentar studenata u obliku otvorenog pitanja, koje studenti, nažalost, najčešće preskoče.	
	Mislim da bi u anketi trebalo poticati studente da u obliku slobodnih komentara (otprilike jedan paragraf) napišu svoje osobne dojmove o pitanjima vezanim za nastavu i nastavnika i da daju preporuke kako bi se po njihovu mišljenju nastava mogla unaprijediti. Prema mom iskustvu iz SAD-a ovo je za mene bio najvažniji <i>input</i> od strane studenata.	

Isticanje problema ankete:	
Problemi neobjektivnog i nasumičnog odgovaranja te ucjenjivanja i vrijeđanja profesora putem ankete	Iako je ovo anonimna anketa, za neka pitanja sumnjam da će studenti iskreno odgovoriti. Posebno za niže godine mi se čini da studenti imaju nerealna očekivanja o svom uspjehu.
	Nije stvar u pitanjima. Iako bi se anketa mogla doraditi s nekoliko pitanja vezanih uz kvalitetu izlaganja, korištenje suvremenih nastavnih pomagala, podizanje interesa i motivacije studenata, itd. Ali, i dalje ostaje problem činjenica da studenti lošim ocjenama zapravo ucjenjuju kvalitetne profesore.
	Smanjila bih broj pitanja. Ovoliko pitanja za svakog nastavnika je previše i sudeći po osobnom iskustvu, studentima pada koncentracija i volja za korektnim ispunjavanjem silnih anketa. Smatram da veliki broj studenata automatski i bez naročitog promišljanja ispunjava anketu vodeći se najčešće načelom: ovaj nastavnik mi je drag i njemu ću dati sve 5, a ovaj mi iz nekog razloga nije drag i njega ću kazniti (naravno, po svim pitanjima).
	Pismeni komentari na kraju su uglavnom besmisleni u uvredljivog karaktera. Za razmisliti je o obliku vrste komentiranja s obzirom na to da konstruktivni komentari, koji bi doprinijeli kvaliteti nastave, uglavnom nedostaju.
Anketa je nepotrebna/općenito ne valja/treba je ukinuti	Ukoliko se iole želi zadržati kvaliteta nastave, anketu treba hitno ukinuti jer će posljedice anketiranja, pogotovo kod mlađih nastavnika, ostaviti loše posljedice.
	Treba je ukinuti.
Odvojiti ocjenjivanje nastavnika od ocjenjivanja predmeta	Bitno je razdvojiti ocjenu katedre (predmeta) od ocjene nastavnika.
	Nema smisla da pitanja za nositelje predmeta i asistente budu ista. Studenti ne mogu davati asistentima ocjene na temelju pitanja je li sadržaj predmeta, način ispitivanja i broj ECTS-bodova primjeren, jer nositelju predmeta određuju sadržaj predmeta i način ispitivanja, a fakultetsko vijeće broj ECTS-bodova.
Ranije anketirati	Mislim da bi se anketa trebala provoditi ranije, odnosno sredinom semestra, a ne u zadnjih 2 tjedna kad su studenti pod pritiskom radi kolokvija i kad ih dolazi sve manje na nastavu.
Pitati samo općenite/subjektivne stvari	Suradnja će biti bolja ukoliko ih ne opterećujemo brojnim nepotrebnim pitanjima – postaviti samo nekoliko ključnih pitanja.